

Η παιδική προστασία δεν είναι πολυτέλεια!

Κείμενο Αρχών για την παιδική προστασία¹ στην Ελλάδα

Οι παρακάτω εκπρόσωποι δημοσίων και μη κυβερνητικών φορέων παιδικής προστασίας, επαγγελματίες και εμπειρογνώμονες που ασχολούμαστε με την προστασία των ανηλίκων και των δικαιωμάτων τους, ενώνουμε τις δυνάμεις μας, συνυπογράφοντας το παρόν κείμενο και ζητούμε από τα αρμόδια όργανα της Ελληνικής Πολιτείας (Βουλή και αρμόδια υπουργεία) να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα, ώστε οι παρακάτω βασικές αρχές παιδικής προστασίας να μεταφραστούν σε συγκεκριμένα μέτρα με στόχους, χρονοδιάγραμμα, αρμοδιότητες και μηχανισμούς παρακολούθησης, που θα ενταχθούν σε ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η υλοποίηση του Σχεδίου αυτού μπορεί να γίνει με την αξιοποίηση εθνικών και ευρωπαϊκών πόρων και χρειάζεται να αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας, διαλόγου, διαρκούς παρακολούθησης και αξιολόγησης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, με τη συνδρομή και συνεργασία όλων όσοι εμπλέκονται με την παιδική προστασία και των επωφελούμενων των υπηρεσιών της, για την προστασία των δικαιωμάτων όλων των παιδιών συμπεριλαμβανομένων και ιδιαίτερως των παιδιών με αναπηρίες.

1. Όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά, δηλαδή τα πρόσωπα 0-18 ετών, που ζουν στη χώρα, χρειάζεται να λαμβάνουν διαρκώς υποστήριξη και βοήθεια για να μεγαλώνουν και να απολαμβάνουν απρόσκοπτα τα δικαιώματά τους, όπως αυτά κατοχυρώνονται από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν.2101/92) και τη λοιπή εθνική νομοθεσία. Πρωταρχικός παράγοντας για την ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού συστήματος παιδικής προστασίας είναι η **λειτουργία επαρκών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας** στην κοινότητα σε όλη τη χώρα. Οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να είναι συνδεδεμένες με τα σχολεία, τους παιδικούς σταθμούς, τις δομές φιλοξενίας και φροντίδας για παιδιά με ή χωρίς αναπηρίες καθώς και την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, να είναι προσβάσιμες από κάθε άποψη και να μπορούν να επισκέπτονται τις οικογένειες, ιδίως δε αυτές που διαβιούν σε δύσκολες συνθήκες (ακραίας φτώχειας και ανέχειας, κακώς στεγασμένες ή άστεγες, κλπ) και αυτές που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα, όπως ανεργία, συγκρούσεις, ψυχικές παθήσεις, αλκοολισμό, ασθένειες, αναπηρίες ενδοοικογενειακή βία, κλπ. Στις οικογένειες αυτές θα πρέπει να παρέχεται διαρκής και

¹ Ως παιδική προστασία νοείται η προστασία παιδιού από τη βία, την κακοποίηση, την παραμέληση, την εγκατάλειψη και την εκμετάλλευση, σε κάθε πεδίο ζωής (εντός και εκτός οικογένειας) μέσω ενός εθνικού συστήματος, με έμφαση στην πρόληψη, την υποστήριξη και την αποκατάσταση, το οποίο πρέπει να λειτουργεί στη βάση της νομοθεσίας, πολιτικών, κανονισμών, υπηρεσιών και πρακτικών, υπό την οπτική των Δικαιωμάτων του Παιδιού, όπως αυτά κατοχυρώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν.2101/92) και λοιπά συναφή διεθνή νομικά κείμενα κυρωμένα από την Ελλάδα.

συστηματική υποστήριξη, στο πλαίσιο μιας πολιτικής πρόληψης για την διασφάλιση της προστασίας των παιδιών και την αποτροπή της απομάκρυνσής τους από αυτές.

2. Σε όλες τις δομές και τις βαθμίδες της εκπαίδευσης τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται με μεθόδους, προγράμματα και υλικά που αντιστοιχούν στις ηλικιακές, εκπαιδευτικές ή/και ειδικές εκπαιδευτικές τους ανάγκες, σχετικά με τα δικαιώματά τους, τις υπάρχουσες υπηρεσίες και τους τρόπους προστασίας από κάθε μορφή βίας, κακοποίησης ή εκμετάλλευσης. Αντίστοιχη ενημέρωση και επιμόρφωση χρειάζεται να γίνεται και προς τους γονείς, με έμφαση στη θετική άσκηση του γονεϊκού τους ρόλου και πληροφόρησή τους για τις υπηρεσίες της κοινότητας στις οποίες μπορούν να προσφύγουν για συμβουλευτική και για την αντιμετώπιση κρίσεων και προβλημάτων.

3. Οι υπηρεσίες και οι φορείς που ασχολούνται με τα παιδιά χρειάζεται να είναι διασυνδεδεμένοι και να συνεργάζονται συστηματικά σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Όλοι οι επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά πρέπει να επιμορφώνονται διαρκώς σχετικά με τις σύγχρονες δυνατότητες και τα εργαλεία βελτιστοποίησης της αποτελεσματικότητας του προσφερόμενου έργου τους αλλά και τις προβλέψεις της νομοθεσίας και τη δεοντολογία αντιμετώπισης των παιδιών, ώστε να βελτιώνουν τις δεξιότητές τους και να ανταποκρίνονται με σύγχρονο τρόπο στις ανάγκες των παιδιών (τυπικές ή ειδικές), με σεβασμό στα δικαιώματά τους. Η διατομεακή και διεπιστημονική συνεργασία θα πρέπει να θεσμοθετηθεί και να υποστηρίζεται από πρωτόκολλα ενεργειών και διαδικασιών, καθώς και κατάλληλα επιστημονικά εργαλεία και συστήματα αναφοράς εθνικής εμβέλειας. Παράλληλα με τους επαγγελματίες θα πρέπει να λαμβάνει χώρα συστηματικά επιμόρφωση και εποπτεία των εθελοντών που προσφέρουν υπηρεσίες σε παιδιά λαμβανομένων υπόψη τυχόν ειδικών χαρακτηριστικών τους όπως αναπηρίες, γλωσσικές, πολιτισμικές, εθνοτικές ή θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, κλπ.

4. Όταν επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά, σε οποιοδήποτε πλαίσιο, αντιληφθούν ότι κάποιο πρόβλημα ή σύμπτωμα ενός παιδιού μπορεί να αποτελεί ένδειξη ή συνέπεια οικογενειακής δυσλειτουργίας, παραμέλησης ή κακοποίησης, θα πρέπει να ενεργοποιούνται άμεσα και να συνεργάζονται με τις αρμόδιες υπηρεσίες παιδικής προστασίας, βάσει ειδικών πρωτοκόλλων, για την κατάλληλη εκτίμηση και αντιμετώπιση του προβλήματος, σε συνεργασία με την οικογένεια, όπου αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του παιδιού. Οι κατά τόπους υπηρεσίες εκπαίδευσης, κοινωνικής πρόνοιας, σωματικής και ψυχικής υγείας, θα πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους, να εκπονούν και να παρακολουθούν εξατομικευμένα σχέδια δράσης για κάθε παιδί που βρίσκεται σε ανάγκη και για κάθε οικογένεια που βρίσκεται σε κρίση, ιδίως, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν πιθανούς παράγοντες αυξημένης ευαλωτότητας των παιδιών.

5. Κάθε παιδί που βρίσκεται ενώπιον της αστυνομίας ή των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών, ως θύμα, ως θύτης ή ως μάρτυρας, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με σεβασμό της προσωπικότητας και της αξιοπρέπειάς του. Εισαγγελίες ανηλίκων και οικογενειακά δικαστήρια θα πρέπει να συσταθούν σε όλες τις περιφέρειες της χώρας και να πλαισιώνονται από ψυχο-κοινωνικές υπηρεσίες και ευάριθμες και ουσιαστικά προσβάσιμες υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων. Οι κατά τόπους εισαγγελείς και δικαστές που καλούνται να διαχειριστούν θέματα προστασίας ή παραβατικότητας ανηλίκων, θα

πρέπει να διαθέτουν ειδικές γνώσεις ή επιμόρφωση αναφορικά με τα παιδιά και τα δικαιώματά τους αλλά και για ειδικές περιπτώσεις όπως παιδιά με αναπηρίες, γλωσσικές, πολιτισμικές, εθνοτικές ή θρησκευτικές ιδιαιτερότητες.

6. Η εξέταση παιδιών στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης θα πρέπει να διεξάγεται πάντα από εξειδικευμένο, κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό, υπό την οπτική των ηλικιακών αναγκών του παιδιού και ειδικών χαρακτηριστικών του, με γνώμονα τις αρχές της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης, η οποία επιβάλλει την ενημέρωση του παιδιού για την διαδικασία, τη διεξαγωγή της συνέντευξης σε φιλικό και κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο, την χρήση κατάλληλων, επιστημονικά τεκμηριωμένων μεθόδων και τεχνικών, τη διασφάλιση του απορρήτου και του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής του παιδιού, και την αποφυγή υποβολής του σε επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις ή άλλες διαδικασίες που υπονομεύουν την αξιοπιστία της μαρτυρίας του, ή του προκαλούν επιπρόσθετες δυσκολίες. Ιδίως σε περιπτώσεις παιδιών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας ή/και αδικημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, θα πρέπει να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στην τήρηση της δεοντολογίας, για την προστασία των παιδιών από επανατραυματισμό και δευτερογενή κακοποίηση στο πλαίσιο της διερεύνησης της καταγγελίας και της δικαστικής διαδικασίας και να αξιοποιούνται τα προβλεπόμενα από τη νομοθεσία μέσα και διαδικασίες. Η στέρηση της ελευθερίας ενός παιδιού, όπως και η απομάκρυνση από το οικογενειακό του περιβάλλον, θα πρέπει να αποτελεί έσχατο μέτρο, το οποίο λαμβάνεται μόνο εφόσον κριθεί απολύτως αναγκαίο και αποκλειστούν άλλες λύσεις. Ειδική μέριμνα πρέπει να λαμβάνεται ώστε να πάψουν να κρατούνται τα παιδιά με αναπηρίες, καθώς και για τα παιδιά που διαβιούν μαζί με τις κρατούμενες μητέρες τους σε σωφρονιστικά ιδρύματα.

7. Σε περιπτώσεις όπου ένα παιδί εγκαταλείπεται ή κρίνεται ότι πρέπει να απομακρυνθεί προσωρινά από το οικογενειακό του περιβάλλον, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα άμεσης τοποθέτησής του σε ανάδοχη οικογένεια ή σε ειδική δομή επείγουσας φιλοξενίας, για την φάση αξιολόγησης της κατάστασης και των αναγκών του μέχρι τη λήψη αποφάσεων για την επιμέλεια και τη φροντίδα του. Η αξιολόγηση θα πρέπει να ολοκληρώνεται γρήγορα και να οδηγεί στη διατύπωση ενός «εξατομικευμένου» σχεδίου για την μακροπρόθεσμη τοποθέτηση του παιδιού σε οικογένεια ή σε μικρές δομές (σπίτια) που να προσομοιάζουν με οικογένειες, ή για την επιστροφή στην φυσική του οικογένεια, όπου αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του παιδιού. Η πρακτική της εισαγωγής και παραμονής παιδιών τα οποία δεν χρήζουν νοσηλείας, σε παιδιατρικές ή παιδοψυχιατρικές κλινικές νοσοκομείων, με εισαγγελική εντολή, για κοινωνικούς λόγους, εξαιτίας της απουσίας δομών άμεσης υποδοχής, θα πρέπει να εκλείψει άμεσα. Παρόμοια πρέπει να εκλείψει η δια βίου εισαγωγή παιδιών με αναπηρίες σε ιδρύματα-άσυλα όπως και να σταματήσει άμεσα η ιδρυματική φιλοξενία βρεφών και νηπίων, όπως, άλλωστε, από ετών επιτάσσει και η σχετική παγκόσμια κατευθυντήρια οδηγία του Ο.Η.Ε.

8. Όταν ένα παιδί εντοπίζεται από τις αρχές είτε στις πύλες εισόδου της χώρας είτε σε άλλη περιοχή και δηλώνει ότι δεν συνοδεύεται από μέλος της οικογένειάς του που έχει νομίμως την επιμέλειά του, χρειάζεται να γίνεται, σύμφωνα με τη νομοθεσία, ταχεία καταγραφή και διερεύνηση των στοιχείων του και παραπομπή σε κατάλληλη δομή

φιλοξενίας, με στόχο τη συνένωση με μέλη της οικογένειάς του, εφόσον αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του. Ο ορισμός επιτρόπου και η πιθανή ανάθεση της φροντίδας του σε ανάδοχη οικογένεια, χρειάζεται να αποτελούν πρώτιστη μέριμνα της Πολιτείας για κάθε ασυνόδευτο ανήλικο.

9. Στις περιπτώσεις όπου ένα παιδί χρειάζεται να παραμείνει μακριά από τη φυσική οικογένεια για μεγάλο χρονικό διάστημα, λόγω κακοποίησης ή αδυναμίας της οικογένειας να το φροντίσει επαρκώς, θα πρέπει να εξετάζεται πρωτίστως η δυνατότητα τοποθέτησης σε ανάδοχη οικογένεια, ιδίως για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αναγκαία προϋπόθεση για αυτό είναι η διεύρυνση της εφαρμογής του θεσμού της αναδοχής συνολικά. Θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι ανάδοχοι γονείς αξιολογούνται επαρκώς και λαμβάνουν κατάλληλη εκπαίδευση, εποπτεία και υποστήριξη από τις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες της κοινότητας. Σε περίπτωση αναδοχής παιδιού με αναπηρία ή άλλες ιδιαιτερότητες, θα πρέπει κατά την αξιολόγηση να διασφαλίζεται η καταλληλότητα των αναδόχων σε σχέση με τις συγκεκριμένες ειδικές ανάγκες του παιδιού. Οι δομές φιλοξενίας παιδιών θα πρέπει να είναι μικρές, ολιγομελείς και να προσομοιάζουν με οικογένεια (σπίτια), αποφεύγοντας το ιδρυματικό μοντέλο. Πρέπει να θεσπιστούν ελάχιστες εθνικές προδιαγραφές για την στελέχωση και λειτουργία των μικρών αυτών μονάδων καθώς και ένας Κώδικας Δεοντολογίας, για την διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών που διαβιούν είτε σε αυτές είτε σε ανάδοχη φροντίδα με πρόνοιες για την συμμετοχή στην λήψη των αποφάσεων και των ίδιων των επωφελούμενων παιδιών. Η τοποθέτηση παιδιού σε μικρά σπίτια ή σε ανάδοχη οικογένεια πρέπει να αναθεωρείται περιοδικά, και να διατηρείται η επικοινωνία του με τη φυσική οικογένεια, όπου αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του παιδιού. Κατά τη διάρκεια παραμονής ενός παιδιού εκτός της φυσικής του οικογένειας, πρέπει να του παρέχεται διαρκώς υποστήριξη από εξειδικευμένους επαγγελματίες και να του δίνεται η δυνατότητα έκφρασης παραπόνων και αιτημάτων, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν ειδικές ανάγκες του. Όλες οι υπηρεσίες παιδικής προστασίας θα πρέπει να ελέγχονται και εποπτεύονται διαρκώς από ανεξάρτητα όργανα, ως προς την ποιοτική τους λειτουργία και διασφάλιση των δικαιωμάτων των φιλοξενούμενων παιδιών. Σε περίπτωση μετάβασης παιδιών με ή χωρίς αναπηρίες από δομή κλειστής φροντίδας σε δομή φροντίδας στην κοινότητα, θα πρέπει να διασφαλίζεται η φροντίδα του παιδιού στον τόπο διαβίωσης της οικογένειας και η επικοινωνία με την οικογένεια εφόσον είναι προς το συμφέρον του.

10. Παιδιά με αναπηρίες, χρόνιες παθήσεις ή ψυχικές διαταραχές, που έχουν περιορισμένη ή πλήρη έλλειψη λεκτικής επικοινωνίας, όπως επίσης και παιδιά πρόσφυγες, παιδιά που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες ή σε θρησκευτικές μειονότητες, ή που δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται από επαγγελματίες που διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις ή ειδική επιμόρφωση για την κατάσταση και τις ανάγκες τους, με αξιοποίηση διερμηνέων ή άλλων βοηθημάτων επικοινωνίας, όταν κρίνεται απαραίτητο, και να αποφεύγεται κάθε μορφή διάκρισης και κοινωνικού τους αποκλεισμού ώστε να διασφαλίζεται η ισότιμη απόλαυση των δικαιωμάτων τους.

11. Αναγκαία κρίνεται η λειτουργία κέντρων ημερήσιας φροντίδας, με κατάλληλα προγράμματα και δραστηριότητες, και μικρών δομών φιλοξενίας στην κοινότητα, με εξειδικευμένη στελέχωση και θεραπευτικό προσανατολισμό, για παιδιά και εφήβους με σοβαρές αναπηρίες ή χρόνιες παθήσεις, ψυχικές διαταραχές ή σοβαρά ψυχο-κοινωνικά προβλήματα, οι οποίοι χρειάζονται εξειδικευμένη αντιμετώπιση και υψηλή υποστήριξη, με παράλληλη συμβουλευτική των οικογενειών τους, ώστε να προλαμβάνεται τυχόν παραμέληση, κακοποίηση ή άλλης μορφής παραβίαση των δικαιωμάτων τους.